MIN KONSERVATOR FORRETNING I KØBENHAVN
ET TILBAGEBLIK PÅ EN SVUNDEN TID
AF JOHS. ERRITZØE

Min start som selvstændig konservator i 1956 var lidt usædvanlig, idet det faktisk var daggamle hanekyllinger jeg kan takke for min hurtige opstart! Men lad mig hellere begynde med begyndelsen, nemlig da jeg som lille dreng begyndte daglig at komme på det pragtfulde og minderige Zoologisk Museum, der dengang lå i Krystalgade med Daels Varehus lige overfor. Erik Petersen var lige blevet hentet ind til museet af Finn Salomonsen, efter at han havde gjort sig bemærket i ornitologiske kredse ved at have opdaget den Rødhovedet And ynglende i Nakskov Inderfjord (DOFT 37 1943: 60-88). Pudsigt, noget ganske lignende var foregået nede i Tyskland nogle år forinden, hvor Ernst Mayr havde opdaget den samme and ynglende i Tyskland for første gang, og derfor af Stresemann blev inviteret til at arbejde på museet i Berlin.- Mayr er senere ikke uden grund blevet kaldt det tyvende århundredes Darwin.

Erik, der havde været konservator nede i Nakskov, tegnede og malede også. Han havde i begyndelsen kun fået en stilling som kustode på museet, men efter lukketid arbejdede han gratis som konservator nede i kælderen, noget ganske naturligt dengang.- Arbejdet som sådant var jo løn nok. Jeg er godt klar over, hvad unge i dag tænker om sådan en indstilling, men prøv at forstå, tiderne dengang var så forskellige fra i dag som ild og vand. Ulrik Møhl, for eksempel, han arbejdede mange år gratis på museet, lige til han blev gift og fik børn, og engang, hvor en stor Blåhval skulle flås og skeletteres, da syntes professor Adolf S. Jensen, at det var dog for galt, ikke bare arbejdede Møhl gratis, han fik tilmed sit gode tøj ødelagt, når han under arbejdet stod indeni hvalens krop med drivende fedt omkring sig, så han besluttede fra hans private begravelseskasse (opbevaret i en cigarkasse) at give ham 20 kroner foruden at han i hele arbejdsperioden også havde betalt for et stykke wienerbrød dagligt! Så beskedne var tiderne dengang.- Kunne Erik i sådanne omgivelser have fordret løn?

Erik opdagede hurtigt en lille dreng, der hver dag kom og tegnede fuglene i udstillings skabene oppe på anden sal. Jeg anede selvfølgelig ikke dengang, at mødet med ham skulle blive skelsættende for min videre udvikling. Som tidsfordriv, for kustode jobbet kedede ham naturligvis, begyndte han at lære mig grundbegreberne i at tegne, som senere i livet ofte er kommet mig til gode. Snart opdagede han dog, at det især var fuglene, der interesserede mig, mere end selve tegneriet, og så sad jeg snart også nede i den stinkende kælder med de mørke gange flankeret af store opstablede hvalknogler (den dag i dag elsker jeg den stank af råddent kød, blandet

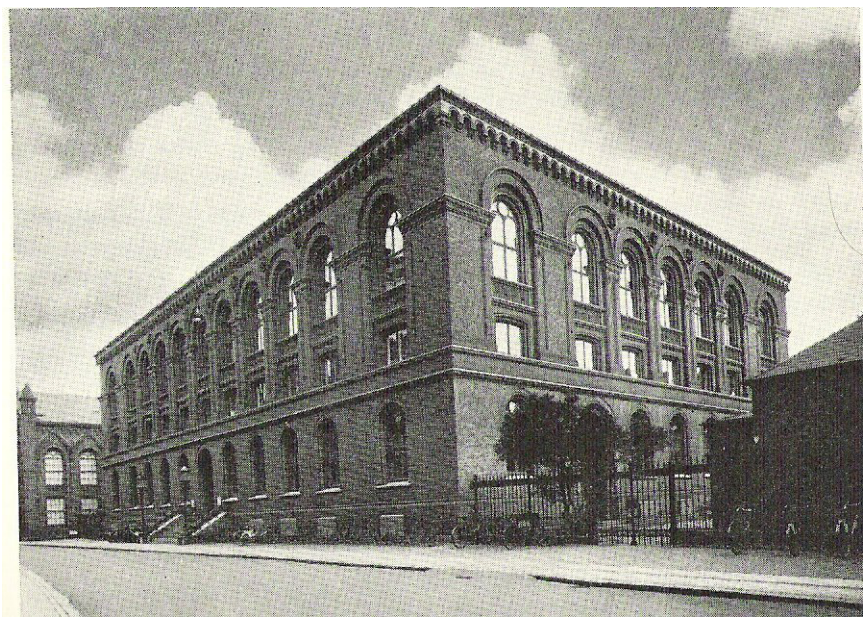

Det skønne zoologiske museum i Krystalgade med auditoriebygningen til højre, hvor ornitologisk forening i mange år holdt deres møder. Billedet er fra c. 1940.

med formalin, sprit og andre rare sager, fordi det straks hensætter mig i de rige minder fra dengang). Her lærte jeg lidt efter lidt at udstoppe, også vejledet af chef conservator (han stavede konservator med c på sit visitkort) Alfred Windeballe. Det var dog ikke alt, jeg dengang lærte, som stadig er god latin, for eksempel lærte jeg, hver gang jeg fik et snitsår under arbejdet, blot øjeblikkelig at smøre godt med arsenik i såret. Det var såre effektivt! Men mere end én læge er blegnet, når jeg senere har fortalt dette. Engang havde Windeballe tændt for gassen, og måtte bagefter lede efter tændstikkerne, da han endelig fandt disse og antændte gassen kom en eksplosion, der rystede hele bygningen. Det første Windeballe gjorde efter at være kommet sig nogenlunde af choket var at gå op og købe sig to portere. Foruden Erik og Windeballe (dengang varede det længe, før man kom på fornavn med folk) var der endnu to, der udstoppede: Harry Madsen, som vi kaldte ræven og Hans Madsen, som dog mere interesserede sig for fotografering, og derfor oftest var at finde i museets mørkekammer. Om aftenen var jeg gerne hjemme hos Erik privat, i Tjørnegade 4, oppe på fjerde sal, ude på Nørrebro, hvor vi under meget trange forhold sad ved spisebordet og udstoppede de fugle, som private kunder havde indleveret, og som nok var hoved indtægtskilden for Erik og hans familie i disse år. Erik var dengang gift med Hertha og sammen havde de to børn, Buster og Netta (Netta rufina = Rødhovedet And). Buster interesserede sig kun for mekanik og blev senere mekaniker, hvilket var en kæmpe skuffelse for Erik. Derfor indtog jeg efterhånden mere og mere hans plads. Hvordan jeg også fik tid til lektielæsning må guderne vide.

Erik var en ret lille mand, bredskuldret og stærk som en bjørn med vandblå øje, der stadig besad en ungdommelig glød. Han lignede på en prik Jon Fjeldså i hans første år på museet, det ikke bare konstaterede jeg, Jon fortalte mig, at mange andre havde sagt det samme. Var der optræk til klammeri, slog han først og lynhurtigt, som en jæger, der hører den svageste raslen i sivene og straks svinger bøssen op. Jæger var han med hud og hår, en af naturens glade drenge, som Kaj Munk så rammende karakteriserede jægerne. Han tog livet let, og undgik gerne alvorlige filosofiske temaer. Til mig sagde han ofte, at sorger slår ikke rod i en mand, hvis lunger er fyldt af frisk luft. Til gengæld var han et rigtigt festmenneske. Jeg glemmer f. eks. aldrig, når han tog mig med ud til skoleballer, hvor vi slet ikke var inviteret eller havde noget som helst tilhørsforhold, Erik havde blot ad omveje hørt, at der skulle være fest. Inden ti minutter var han midtpunktet, og de unge piger forgudede ham, han dansede med dem lige til den lyse morgen uden at blive træt. Der var aldrig nogen, der fandt på at spørge ham, om han var inviteret.- Dagen efter på museet, når han havde sin kustodevagt, holdt han gerne en blyant i hånden, når han træt sad på sin kustodestol, og hver gang blyanten faldt på gulvet, vågnede han med et sæt. Når vi var på jagt, oftest ude på det dengang for nyligt inddæmmede område i Kalvebod Strand, hvor vi i baggrunden tydeligt kunne se alle byens tårne og alligevel var helt alene i dette enormt store område, og Eriks snadde begyndte at gurgle fra den stinkende blanding af spyt, tjærestof og flydende nikotin, så skød han den første den bedste overflyvende Hættemåge, for de to yderste håndsvingfjer var verdens bedste piberensere!!!! Forestil dig, hvis en ville gøre det i dag.- Vi ringmærkede fuglene derude, og jeg har sågar endnu i dag min egen ringmærknings licens udstedt af selveste Finn Salomonsen. Vi cyklede derud langsmed dæmningen til sømærket, hvor et par Gravænder hvert år ynglede mellem de store sten. Der var anlagt en "cyklesti" bestående af to brædder ved siden af hinanden; da der var ret vådt sejlede brædderne ofte, men det var alligevel sjældent vi væltede. Ofte lettede vi en hare, der i et vandsprøjt startede sin flugt. Første gang jeg var på jagt med Erik derude, havde Erik i halvmørket fløjtet nogle Store Regnspover ind på skudhold, men lige som han skulle til at skyde rejste jeg mig og råbte: "Pas på"! Jeg indkasserede nogle flade øretæver på den konto, men mærkeligt nok fik jeg lov til fortsat at komme med på jagt. Den dag i dag er jeg straks hensat i minderne fra dengang, når jeg blot hører en overflyvende Sølvmåge istemme sin gak-gak-gak eller hører et Rødbens fløjten. På museet fik vi ind imellem de mærkeligste opgaver. Engang blev to Knopsvaner levende indbragt til museet, fordi de ikke kunne lette fra den lille sø, de var havnet i. Vi ringmærkede dem, og så cyklede Erik og jeg den lange vej ud til Utterslev Mose med dem. Vi holdt blot med højre arm et fast greb omkring kroppen, så de ikke kunne baske med vingerne, og svanerne vil automatisk strække deres lange halse lige fremad. Det siger sig selv, at det vakte stor opstandelse undervejs.

Indtil Erik fik eget hus var han glødende kommunist, og de fleste der kom i hans hjem var af samme politiske observans, Palle og Olav Ølkusk for eksempel, og Erik havde en evne til at begejstre andre og sætte dem i sving med alle hans gøremål. Med de politiske briller sat på næsen var han vel nærmest en udbytter, men på en måde, så den udbyttede følte sig i dyb taknemlighedsgæld til ham. Man må dog ikke her glemme hans egen situation. Hans hjem havde en stærk dragende kraft på mig dengang, så grund forskelligt det var fra mit eget gejstlige barndomshjem, hvor kommunister var et skældsord næsten på linie med Djævlen og alle hans onde gerninger.

Erik var en god lærermester, han havde store kunstneriske evner, var iderig og fantasifuld, evner, som museet fik stor gavn af og snart førte til hans faste ansættelse som konservator. Men Erik var også ornitolog, så han begyndte at ringmærke Københavns Hættemåger, og forsynede dem også med farveringe, så hver enkelt kunne genkendes individuelt, og mågerne blev fragtet til Amsterdam og mange andre steder med fly og her sluppet løs igen, og så var det spændende,

Erik Petersen taget af en kanonfotograf på Rådhuspladsen i København sammen med en ung pige, Else fra Odense. Der var ikke mange piger dengang der interesserede sig for fugle, vores fag var totalt mandsdomineret, så når der endelig kom et sådan vidunder på museet, kappedes både Erik og jeg (yderst til højre) om dejlighedens gunst.

hvornår de igen dukkede op i Ørstedsparken, Søerne eller Østre Anlæg. Når vi var ude for at ringmærke hættemåger, kunne han fange dem med de bare hænder i flugten, medens han fodrede dem, så hurtig var hans armbevægelser. Med tiden lærte mågerne ham dog så godt at kende, så selvom han en gang klædte sig ud som en gammel kone og lånte en barnevogn, så genkendte de ham alligevel på lang afstand. Dette arbejde deltog jeg i med liv og sjæl, men i de første mange år måtte jeg afbryde arbejdet når klokken var et kvart i ti, for da skulle jeg i kirke. Det siger sig selv, at jeg blev drillet meget på den konto. Jeg har aldrig senere kunne sætte mine ben i en kirke uden at spore dette i mit sind. Da Erik skulle på sin første ekspedition til Filippinerne sammen med Finn Salomonsen, var jeg lige på nippet til at komme med, men jeg manglede lige nogle måneder i at være fyldt 18 år, så derfor turde Finn ikke påtage sig det ansvar det var at tage en stor dreng med. I stedet for fik jeg det ærefulde hverv at varetage Hættemåge undersøgelsen under Eriks fravær. (DOFT 47 1953: 153-179).
Egentlig ville jeg have været videnskabsmand, men udsigterne så dengang, så få år efter krigen, nærmest håbløse ud. Det var kun muligt at få job indenfor zoologien, hvis man specialiserede sig i fisk, for dem var der penge i. Fugle, som var min hede interesse, til dem var der i hele Danmark dengang kun én stilling, og den sad Finn Salomonsen fast og sikkert på inde på Zoologisk Museum, så derfor valgte jeg det næstbedste, nemlig at blive konservator, ligesom Erik. Lysten til det videnskabelige blev dog livet igennem ved med at forfølge mig.

I 1955 var Erik flyttet ud i eget hus i Søborg, købt og betalt af hans far, der havde været smed i Nakskov. Her fik han den ide at udstoppe daggamle hanekyllinger med henblik på at prøve at sælge dem som påske dekorationer. Jeg var også her en flittig gæst, og hjalp efter bedste evne med produktionen. Projektet blev dog en fiasko. Blandt Eriks mange rige evner, ledte man forgæves efter en god forretningssans. Erik fik kun solgt ganske få, og droppede snart ideen. Jeg troede dog stadig på sagen og derfor begyndte jeg at producere i et lille kammer på 2x5m. Jeg fandt hurtigt en teknik, hvorefter jeg kunne udstoppe fire i timen, og de blev monteret på tykke runde, udstansede papskiver, der var overdrysset med et grønt savsmuld, det samme som model jernbane entusiaster bruger. Jeg fik hanekyllingerne levende tilsendt ovre fra Jylland, og min lillesøster blev sat til at gasse dem, noget hun vist aldrig helt har overvundet følgerne af. Til at sælge dem, ansatte jeg min lillebror, der dengang var 18 år gammel. Han opsøgte dekoratører i de større varehuse, og de har sikkert ikke kunne stå for så ung en repræsentant, så salget gik strygende. Så vidt jeg husker tog vi 7kr for en kylling. Han havde en prøvekollektion med. Kyllingerne var i alle mulige stillinger sat i en sort fløjlsbetrukket, hjemmelavet trækasse, som var en fin kontrast til de gule små kræ. I flere måneder måtte jeg arbejde op til 20 timer i døgnet for at følge med efterspørgslen. Det førte naturligvis til store overskrifter i aviserne som "afskyeligt påskepyndt". Jeg besvarede disse angreb med, at det var hanekyllinger, som det ikke var rentable at opdrætte, hvorfor de blev dræbt i en roeknuser og brugt som svinefoder. Året efter solgte vi igen kyllinger, men denne gang også i Sverige, og det gav så stort et overskud, at jeg samme år var i stand til at købe nogle tomme kælderlokaler på Sct. Pauls Plads 9, lige i nærheden af Nyboder i København, hvor der til da havde været bogbinderværksted. Den tidligere ejer, der var homofil, havde altid sagt, at når han blev 50, ville han ikke mere, og at han var en ordholden mand beviste han allerede dagen efter, hvor han hængte sig i en krog i det inderste lokale, en krog som vi senere brugte til at hænge større dyr op i, når vi flåede dem.

Jeg åbnede forretningen d. 1 oktober 1956. Selve butikken bestod af et stort skab fra gulv til loft og fra væg til væg med skydeglas, og et mindre skab på den modsatte væg, flankeret af en disk. Bag butikslokalet befandt der sig tre mindre rum + en lille gang. Her indrettede jeg værksted i det inderste rum Jeg var en grønskolling på 22 år og det generede mig derfor meget, når kunderne bad mig om at måtte tale med chefen. Dette lille problem klarede jeg dog snildt, idet jeg snart anlagde mig et stort fuldskæg som jeg bibeholdt i mange år, lige indtil en meget smuk kvinde i bussen rejste sig for at give mig gamle mand hendes siddeplads.

Som nærmeste naboer havde jeg på den ene side et øldepot og på den anden "Hjemmets Tarv", en forretning, hvor kvinder kunne komme og væve deres tæpper. Overfor lå Sct. Pauls Kirken, hvor der altid sad nogle sprittere på bænken. Landlige omgivelser midt i centrum af København. En dag spurgte jeg en af ølkuskene, hvor mange øl de fik om dagen, og han svarede: "Tja, sådan en 15-18 stykker", men efter en lille betænkningstid skyldte han sig at tilføje, "men sommetider får vi mange."
På dette tidspunkt gjorde jeg måske mit livs største finansielle bummert, idet jeg afskedigede min lillebror, Thorkild, som sælger for firmaet, der nu hed Sct. Pauls Naturaliehandel, og det på trods af at jeg allerede på det tidspunkt havde fået både en elektrisk boremaskine og telefon!!! ganske vist blot en parts telefon, som jeg delte med en gammel jomfru der hed Iris, der boede lige over butikken. Hendes hovedbeskæftigelse og sikkert hele livsindhold var at lytte med, når jeg fik opkald. Hun lavede diverse selvmordsforsøg, hvor jeg i forvejen var bedt om at opdage dem og som hver gang gav hende nogle ugers hospitalsophold med kærlig pleje. Ved sidste forsøg, så vidt jeg husker det tredive, overvejede jeg alvorligt, om jeg bare skulle glemme det.- Min brors medfødte forretnings talent var så stort, at han senere endte nær toppen af det danske forretnings hierarki. Havde jeg beholdt ham, havde han bestemt ført "Flemming Fisk's" luftkasteller om container eksport af alt fra elefanter til kolibrier til kunder i hele verden ud i livet.

Tiderne var dengang knappe, efterkrigsårene, som de senere blev kaldt af historieskriverne, og udstoppede dyr var bestemt ingen eftertragtet vare for størstedelen af befolkningen, der havde rigeligt at gøre med bare at klare dagen og vejen. Til gengæld var der masser af dyr i den danske natur. Som alle andre konservatorer dengang, havde jeg naturligvis annoncer i alle jagtbladene, og jægerne var det største kunde klientel,

Foto af undertegnede fra omkring 1957-58.

Min stambutik på Sct. Pauls Plads. Min gode ven, Poul Juul, malede facade skiltet med rød mønje farve. Desværre vidste ingen af os at det tog måneder før det var helt tørt. Men det gik godt.

men langtfra nok. Det var nødvendigt at være udadvendt og hele tiden at opsøge potentielle kunder, fordi hver måned var en kamp for at skrabe pengene sammen til udgifterne, som eksempelvis huslejen, der var 310 kroner, hvortil kom 95 kroner hjemme i baggården i Frederiksborggade 48B, hvor jeg boede med kone og to små piger. Jeg fik 12kr for at udstoppe en spurvefugl, så bare for at betale huslejen begge steder skulle der udstoppes 34 småfugle.- For lige at drage en sammenligning til priserne i dag: Siger vi huslejen i dag ville have været 10 gange højere, altså 4.050kr, så skulle der kun udstoppes knapt syv småfugle med prisen i dag på 600kr pr styk for at huslejen var hjemme. Det illustrerer da bedre end mange ord, hvor meget der skulle slides for føden dengang, selvom priserne også var små på fødevarerne.- Jeg husker et firma, der kaldte sig "Guldfasan Te," der lige var nystartet. Hos en fugleopdrætter købte jeg derfor seks levende, farveprægtige Guldfasaner hanner, som jeg egenhændigt aflivede. Husk på, dengang var indstillingen overfor dyr en anden, de var brugsgenstande, ligesom vi ser det den dag i dag nede i Sydeuropa. Disse blev sporenstregs udstoppet og knaldtørret ved kakkelovnen, for tiden til næste betaling af huslejen var knap. Herpå cyklede jeg til firmaet, og foreviste dem et eksemplar, og heldet var med mig, de købte alle seks! Jeg måtte leje en trækvogn, af dem de brugte på Grøntorvet, fastbinde alle Guldfasanerne til det åbne lad, og så trække hele herligheden hen til Rosenborggade, hvor firmaet havde til huse. Ak ja, de dækkede lige en måneds husleje. Til forretningens første jul fik jeg min kone overtalt til at iklæde sig en julenissedragt med skæg, så hun var helt ukendelig, og i denne iklædning gå op og ned af Strøget med et stort skilt, hvorpå der med store bogstaver stod: KØB ET UDSTOPPET DYR SOM JULEGAVE. Ovenpå skiltet sad der sågar et udstoppet egern i en gennemsigtig kasse. Det bragte nogle vittighedstegninger i dagbladene, men vist ikke noget nævneværdigt mersalg, men dog så meget, så jeg den 23ende kunne sætte et skilt på døren: "Kommer straks" og spurte over i Magasin du Nord på cyklen og købe en morgenkåbe som julegave til min dengang højgravide kone. Dette blot et par eksempler på, hvordan fantasien hele tiden måtte arbejde under højtryk for at betale de løbende udgifter.
Nå, tiderne blev dog efterhånden bedre. Krag blev statsminister på hans slogan om at gøre "gode tider bedre". Og jeg skal love for, at han holdt ord. Min egen far, der var præst, fik på engang en så stor lønstigning, endda med tilbagevirkende kraft, at han sammen med andre kollegaer i ramme alvor overvejede, om de skulle returnere alle disse dejlige penge, fordi de var overbeviste om, at landet hurtigt ville være stats bankerot, hvis dette idioti fortsatte. Nå, det endte dog med, at begærligheden sejrede, eller var det fornuften? Vore priser på udstopning steg også lidt efter lidt, men på grund af konkurrencen fra Danmarks ældste firma i branchen, Aabo Sørensen i Silkeborg, der havde meget små priser, haltede vores indtjening stadig langt bagefter de fleste andre fag, selv en arbejdsmand havde i mange år en større timeløn.

Nye, moderne skoler begyndte nu at dukke frem overalt i landet som paddehatte på en våd eng, og disse skulle forsynes med naturhistoriske præparater. Jeg tror, jeg her kan rose mig af

For fugle med udbredte vinger betales 50 % ekstra.

*

For kraftigt skudte dyr betales indtil 25 % ekstra.

*

Leveringstid 14—30 dage efter dyrets størrelse.

*

Alle priser er eksklusive forsendelses-omkostninger.

*

Alle slags reparationer foretages.

*

FR. SLAGELSES BOGTRYKKERI, KBH. K.

PRISLISTE

OVER

fugle, fisk og mindre pattedyr

(tidligere prislister annulleres)

JOHS. ERRITZØE

Konservator

Frederiksborggade 48 . København K . PAlæ 8403 . Giro 800

Fugle.

Mindre spurvefugle	12 kr.
Større spurvefugle	13 -
Krage	16 -
Ringdue	20 -
Spætter	18 -
Hættemaage	16 -
Stormmaage	18 -
Havmaade	22 -
Terner	15 -
Skovsneppe	18 -
Mindre vadere	15 -
Større vadere	17 -
Fiskehejre	60 -
Fasan	25 -
Agerhøne	18 -
Svømmeænder	20—25 -
Dykænder	20—35 -
Skalleslugere	20—35 -
Lappedykkere	15—25 -
Lommer	45—55 -
Musvaage	25 -
Spurvehøg	16—18 -
Vandrefalk	35 -
Alkefugle	16—20 -
Graagaas	60 -
Skarv	60 -
Ugler	18—22 -

*

Pattedyr.

Ræv	125—150 k
Grævling	150 -
Hare	75 -
Maar	50 -
Lækat	25 -
Pindsvin	25 -
Flagermus	18 -
Muldvarp	18 -
Egern	25 -
Rotte	20 -
Mus	12 -

*

Fisk.

Alle fisk udstoppes og males i deres naturlige farver.
Prisen er fra 15 kr. og opefter efter størrelse og arbejde.

*

Raadyropsats	15 kr
Raadyrhoved	fra 75 -
Hjortehoved	fra 100 -

Dyrehoveder skal afskæres med 10—15 tommer vedhængende halsskind.

Min første prisliste fra før jeg fik forretning, men som stadig var gyldig de første år på Sct. Pauls Plads. Telefon nummeret var mine forældres. Fra konservator Henning Scheel i Hørsholm fik jeg et brev, hvor han gjorde mig opmærksom på, at Bramgåsen var totalfredet!

for en gangs skyld at have været fremsynet, for jeg var vist iblandt de første, der her så et nyt stort marked. Til da var skolernes samlinger en mere eller mindre tilfældigt sammensurium af gaver eller døde fugle eleverne kom med, som så blev udstoppet hos den lokale konservator. Dette betød at udvalget gerne var meget tilfældigt, f. eks. kunne der være fire Rørhøns men ingen Blishøne, og alle udstoppede traditionelt. Nu blev det imidlertid et krav, at præparater til skolerne skulle være i "biologiske opstillinger". Flagspætten måtte gerne være på arbejde i sit spætteværksted og, hvor insekterne før havde siddet i rad og række på nåle i en kasse, så skulle der nu laves kasser med udvikling af hver enkelt, æg, larve puppe, imago og værtsplante. En enorm udfordring. Mit varelager af fugle og pattedyr var allerede dengang anseeligt efter danske forhold, ikke mindst takket være, at jeg havde ansat først Steen Jørgensen, og året efter Karsten Felsted Jakobsen som elever, og for første gang i mit liv satsede jeg derfor nu virkeligt højt: I 1961 købte jeg en splinterny Opel Caravan på klods, fyldte den med varer, og kørte rundt fra skole til skole, og jeg solgte så godt, at jeg på tre måneder havde betalt de 21.000, kareten dengang kostede. (Den havde nok også kostet 10 gange så meget i dag). Dette spredtes naturligvis hurtigt til alle mine kollegaer – husk på, på dette tidspunkt var der noget ved at være bilist, kun en ud af 99 danskere havde en automobil, og det var en kæmpe sensation i vore kredse, at en konservator var blevet bilejer, umuligt at skjule for konkurrenterne – og selv bogforlag som Richter og andre skole leverandører, som f. eks. Felix, fik hurtigt færten af denne nye lukrative forretning med biologiske præparater, som de snart kom til at hedde. Apropos dette ord, har jeg en morsom tildragelse: Som ungt menneske havde jeg en overgang stammet, men på det tidspunkt jeg begyndte at sælge til skolerne, var der blot ét ord, som jeg stadig havde svært ved at udtale, nemlig naturhistorielærer. Så det var naturligvis meget pinligt, når jeg i skolegården spurgte efter na-na-naTUR- naTURhisto- naturhistorie læreren. Da den nye fagbetegnelse "biologilærer" blev lanceret, er jeg ret sikker på at jeg var den første i Danmark, der brugte ordet konsekvent HVER gang, uden af gammel vane at komme til at bruge den vante betegnelse.

Denne rivende udvikling førte til, at jeg annoncerede efter endnu en elev, og blandt ansøgerne var en ældre herre, Otto Windeballe, bror til Al-

fred på museet, og ham antog jeg på stedet, hvilket førte til 8 gode år i mit brød. Nu kom der rigtig gang i produktionen, og da pladsforholdene efterhånden blev trange lejede jeg nogle dejlige lokaler 100m derfra i Adelgade lige mellem apoteket og. brandstationen, (kunne man ønske sig mere sikkerhed) en høj stue med baglokale og stor kælder og snart derefter yderligere nogle kælderlokaler ude på Østerbro, samt femte salen over værkstedet på Sankt Pauls Plads.
Windeballe havde i mange år boet i Strib ved Fredericia, og udstoppet både til private, Redaktør Harald Thomsen som på denne tid grundlagde Svendborg Museum, og firmaet Harald Nyborg, hvorfra han ikke mindst i kolde isvintre fik enorme mængder til udstopning. Men Krigen havde slået ham ud, der gik efterspørgslen efter udstoppede dyr næsten helt i stå og glasøjne kunne man ikke længere importere fra udlandet. En kollega på Fyn havde, da nøden var størst, sågar blødt nogle udstoppede mårer op igen, og bagefter solgt pelsen, for pelse, de var i kurs dengang.-

Windeballes kone, Anna, og han levede som hund og kat, først efter hendes død blev hun, som det så ofte går, pludselig en engel. Alfred var derfor altid glad for at komme hjemmefra og nede hos mig tror jeg han fik nogle lykkelige år. Tre gange sendte jeg ham til Mallorca, når han syntes, han var ved at blive for gammel til at fortsætte med at udstoppe, og hver gang vendte han frisk og ungdommelig hjem. Vi fik dengang ret ofte hunde og især katte til udstopning. Det var ikke Ottos livret, men så købte jeg en halv flaske snaps til ham, og inden fyraften stod kæledyret fiks og færdigt udstoppet, og Ottos øjne skinnede af glæde, eller var det fuldskab? Flasken var i hvert fald tømt til sidste dråbe, og på køreturen hjem - jeg kørte ham altid hjem- sang han og lo, så det var en ren fornøjelse.

Naturligvis førte disse stadige udvidelser og nu syv ansatte til, at jeg fik mindre og mindre tid til selv at udstoppe, og trods medvinden havde jeg stadig ofte problemer med at skaffe penge til de stærkt stigende udgifter. Jeg husker således, hvordan jeg havde leveret en komplet biologisamling til en af forstadskommunerne, i alt for 25.000 kroner, der i dag vel i købekraft ville svare til omkring 250.000, hvor vi i mange måneder havde arbejdet på at færdiggøre ordren, og jeg naturligvis derfor havde haft store udlæg. Hvor skolerne jo havde den fordel, at man altid var sikre på sine penge, var der dog den hage, at de ofte var meget længe om at betale. I dette tilfælde et halvt år. Jeg havde for længst overskredet kassekreditten og var ved at få et anstrengt forhold til min bank. Derfor tog jeg, efter at have sendt mange forgæves rykkere, personlig ud på rådhuset i den pågældende kommune, hvor de først prøvede at affærdige mig med, at i morgen ville de sende pengene, hvortil jeg svarede, at jeg ikke flyttede mig af stedet, før jeg havde fået mine penge. Efter seks timers vent-

Karsten i færd med at udstoppe på den gammeldavs metode

en og megen diskuteren frem og tilbage, til slut sågar med borgmesteren, fik jeg checken.

Jeg var jo ikke den eneste konservator i København dengang. I mine barndomsår boede Kauerauf i Gothersgade 89 allerede oppe i en høj butik overfor Rosenborg Slot. Hvor ofte havde jeg ikke som barn klemt næsen flad mod hans udstillingsvindue, der alle årene bestod af de samme sneglehuse og konkylier, med enkelte udstoppede dyr ind imellem, f. eks. noget så spændende som et næbdyr. Han havde opkøbt et kæmpe lager under den tyske inflation for ingen penge. Kauerauf var på min tid en ældre, distingveret herre, af fødsel var han tysker og talte med accent og var i forretningen altid iført en hvid kittel. Jeg husker han fortalte mig engang, at han i hans læretid i Tyskland havde været med til at udstoppe en Zebra, og da den med hestekærre blev afleveret til greven, fulgt af alle firmaets ansatte, for det var jo en stor begivenhed, sagde greven blot, at de kunne stille den ud i hans ridestald i den bås der var dens, uden så meget som at tage kræet i øjesyn.- Senere købte Erik Møller hans forretning. Hans mor havde en fiskeforretning ovre i Store Kongensgade, og det var vist hende, der gav sønnen

Otto Windeballe fordybet i arbejde

pengene til overtagelsen. Han var ret kraftig og havde runde, rødmossede kinder og kunne ikke selv udstoppe, men fik dette lavet "ude i byen". Jeg kom aldrig rigtig i noget venskabeligt forhold til ham, men han var en spøjs fyr, f. eks. havde han den vane, hver dag, når den Kongelige Livgarde med hornorkester og hele pibetøjet kom forbi lige udenfor hans forretning, så dannede han bagtroppen lige til Amalienborg Slotsplads. Man kan jo få motion på mange måder.- Hans "dame" passede i mellemtiden butikken. I Bredgade, blot nogle få hundrede meter fra, hvor jeg havde butik, boede Ib Mortensen. Han var ansat på det Medicinske Museum som konservator, og han udstoppede en smule for folk i ny og næ. Engang fik han kontrolbesøg fra Fredningsstyrelsen, men de fik nok deres livs forskrækkelse,

Værkstedet i Adelgade med to indgange.

da de åbnede hans store kummefryser, og to nøgne menneskelig kom til syne mellem hans papegøjer og gråspurve. Den ene brækkede sig bagefter ude på gaden. Det syntes vi naturligvis dengang var uhyre morsomt.

Buntmager Jacobsen havde i min barndom en forretning i en højtliggende stue henne ved Kultorvet, jeg tror det var i Frederiksborggade 1 eller 3. Han udstoppede også for folk. Jeg husker ham kun svagt, men da han kom i vores kirke, kunne min far berette om ham, at han ofte sagde: "Det er en af de mange ting jeg behersker til fuldkommenhed", samtidig med at han kastede sit hoved fra side til side, og kastet blev allerstørst ved udtalen af det sidste ord, som om han især ville understrege dette.

Der var andre konservatorer udenfor det indre København, først og fremmest Axel Dideriksen ude på Amager Landevej, som vi alle så op til som den ukronede konge på grund af hans faglige dygtighed. Han havde den vane sjældent at se folk lige i øjnene, noget der af nogle, der ikke kendte ham blev udlagt som, at han var upålidelig, en man ikke kunne stole på, Men intet var mere forkert, Axel var blandt alle hans fine menneskelige egenskaber pålideligheden selv. Aldrig har han svigtet en aftale. Han boede sammen med sin gamle mor, der havde en glarmesterforretning, og havde indrettet sit værksted nede i kælderen, med et lille vindue lige i jordhøjde, hvorfra man kunne se solsortene under maven. Axel og jeg blev snart gode venner, for Axel så aldrig en konkurrent i en kollega, modsat de fleste andre konservatorer på den tid. Det blev et venskab der skulle vare lige til hans død 40 år senere. En overgang havde han et anstrengt forhold til Ib Mortensen og især hans søde kone, idet han under et besøg havde sagt: "Skal vi ikke nu have det sjovt? Hvad med at lave en trekant?" Axel havde store planer om at åbne sit eget museum, og han fortalte om et hus, han havde oppe i Nordsjælland, hvor han ville bygge. Vi var dog mange, der dengang med

uret mente, at han vist på dette punkt var lidt vidtløftig. Men han havde mange spændende fugle hængende umonterede i plasticposer i fyrkælderen, især fra Spanien, Slangeørn, Stortrappe o. s. v.
Der kom mange hos Axel. En af dem var Halfdan Lange, som var uddannet præst, men ikke følte sig værdig til at virke som sådan. Han boede sammen med sin gamle mor under meget spartanske forhold. Han kom ofte cyklende til Axel for at hente alt det Ederfugle fedt, Axel gemte til ham. Det brugte han i stedet for smør! Han var lidt af en pioner, for han lavede nogle kasser, som han solgte til skolerne, en indeholdt for eksempel en fladkørt skrubtusse, og et skilt der forkyndte, at så og så mange skrubtusser blev hvert år dræbt på de danske landeveje. Når læreren ikke købte hans kasser, kunne han finde på at begynde at græde. I de første år efter krigen blev han for øvrigt ansat som præst for alle de tyske flygtninge, som han tog med ud på fugleture. Det blev han meget populær på, for det var flygtningenes eneste mulighed for at komme udenfor lejren. Han skrev for øvrigt bogen Ribeegnes Fugleliv.

Ude på Slotsherrensvej 61 boede Vallentiner, ham fik jeg aldrig nogen forbindelse til, han var også allerede dengang en gammel mand, men han var anden generation i faget. På Frederiksberg havde vi både "Kul Andersen" som handlede meget med skolerne, men ikke selv kunne udstoppe, han havde handlet med kul under krigen, deraf navnet; og her boede også den navnkundige Ib Bønnelycke, kaldet Bønne, sikkert til sine forældres store fortvivlelse, for Ib fik i tonsvis af dyr ude fra Landbohøjskolen. Engang jeg besøgte ham, var han ved at flå et halvt hundrede halvstore aber nede i gården. Det var hverdag for ham.- Han arbejdede en overgang hos Kul Andersen. En dag talte denne om, hvor mange spændende dyr der var i Sydamerika, og hvor gerne han ville have nogle af dem. Dagen efter kom Ib ikke på arbejde, men et halvt år senere troppede han op med en stor kasse sydamerikanske dyr. Udspurgt fortalte han, at han havde da bare taget hyre på et fragtskib.- Og så var der Friis Jensen, der havde en lille kælderforretning på Frederiksberg Alle. Han havde specialiseret sig i at lave vædskepræparater, men var for det meste at finde henne om hjørnet, nede i kælderen. Jeg husker engang, Friis havde leveret en hel samling til et gymnasium, og da læreren opdagede, at en Gøg var udstoppet med tre tæer fremme og kun en tilbage, resonerede han som så, at når han kunne opdage så grov en fejl, hvor mange andre var der så ikke, og han leverede hele samlingen tilbage, og jeg fik i stedet for ordren, efter han i min forretning havde forvisset sig om, at mine Gøge alle havde to tæer fremme og to tilbage. Det var sikkert en slem bet for Friis, for ordren var stor, men Friis kunne ikke selv udstoppe, så han havde købt dyrene hos en anden. En anden gang havde han hentet et menneskeskelet i tolden, og på turen hjem i en stopfyldt sporvogn gik pakken i stykker, og da skeletdelene faldt ud flygtede medpassagererne i panik. Af ham fik jeg for øvrigt fidusen på, hvordan man kunne slippe for at betale 35% "galanterivaretold" på menneskeskeletter. Ja, de var dengang opførte hos toldvæsenet under galanterivarer. Man skulle bare bede fabrikken i Paris om at skrue arme og ben af, (de var samlet med fløjmøtrikker) så gik de toldfrit igennem som halvfabrikata.

På Sct. Hans Torv boede den gæve ølkusk, Olav, som i sin fritid udstoppede lidt for folk, når han ikke havde fået for mange, og der var flere andre, der som bibeskæftigelse udstoppede en smule. Den jeg her husker bedst var Ib Frederiksen. Han havde specialiseret sig i kun at lave egern, og dem lavede han godt. Han kom ofte på værkstedet, og da det gerne var i hans frokostpause, kom han altid som en stormvind. Fra det øjeblik han åbnede butiksdøren og til han var inde på værkstedet kunne man ikke nå at tælle til to. Han nærede en panisk skræk for, ja, tro det eller ej, rotter. Engang, hvor han som sædvanlig først havde ringet og anmeldt sit komme, hængte vi en død rotte i øjenhøjde i døråbningen til værkstedet. Han var for resten også, ligesom Erik Petersen indtil han blev husejer, en glødende kommunist, og fortalte med stor begejstring om hans rejser til Rusland, hvor han for ingen penge kunne købe bl. a. det fineste Meisner Porcelæn i de statslige forretninger, der ellers var forbeholdt eliten indenfor partiet. Jeg havde ham mistænkt for, at det mere var disse fordele, der bestemte hans politiske standpunkt. Men ellers skulle vi helt op til Lille Værløse, for at finde en fuldtids konservator, Wiehe, en meget distingveret ældre herre, man godt kunne tage for at være kordegn eller skoleleder. Her lærte jeg at man ikke kan skue hunden på hårene, for ude i hans værksted i udhuset viste han mig nemlig, hvordan han kunne tage et par mursten ud af muren lige over hans arbejdsbord og bruge dette som skydehul til fuglene på foderbrættet! Han var enorm dygtig til at udstoppe mus, og hans fodstykker kunne altid kendes på deres meget lille størrelse. Stopper Hans, som vi kaldte Hans Andersen, boede oppe i Helsinge. Han var lidt af en original og ungkarl, spiste både unge Ræve og Grævlinge som han fik til udstopning, og så huggede han i sten, således havde han lavet mange døbefonde, og han var eminent god til ugler, både i sten og natura. Tog vi den anden vej sydpå, så havde vi K. E. Nielsen nede ved Greve Strand, han udstoppede meget for Felix og så havde han motorcykel. Noget af et særsyn dengang. Han døde i en ret ung alder. I Køge huserede Knud Sparre i en miniature af en knaldhytte lige op ad Gummifabrikken. Hytten

var af træ, vel 25 kvadratmeter stor. Aldrig har jeg set pladsen så godt udnyttet som her, f. eks. hang alle glasøjnene ned fra "lysekronen" (læs pæren) over spisebordet, hvor han udstoppede dyrene, og kakkelovnen var konstant glødende. Han boede sammen med sin "husbestyrerinde", som han kaldte hende, Margrethe var hendes rigtige fornavn, de havde levet sammen på polsk i over en menneskealder. Man måtte tænke på filmen "Harry og kammertjeneren", sådan var atmosfæren. Sammen med ham var jeg ofte på jagt på Ølsemagle Revle, som næsten lå lige udenfor hans barak. Når vi klokken fire om morgenen buldrede på hans dør, havde han gerne lige taget en lille "Nickerchen" ved arbejdsbordet, ligesom senere Hans Larsen ovre i Grindsted, men var med det samme lysvågen og parat til at tage af sted på jagt. Jeg tror, den mand sov nok 2-3 timer i døgnet. Ølsemagle Revle lå cirka en halv kilometer ude i Køge Bugt, og når det var lavvandet kunne vi i vore lange gummistøvler, der nåede os til skridtet, nå tørskoet over på revlen, men ved højvande nåede det ofte iskolde vand os til bæltestedet. At vi aldrig blev forkølede efter sådan en vandgang, hvor vi efterfølgende var drivvåde indtil vi ved 22-23 tiden var cyklet hjem igen, det er mig i dag ufatteligt. Her oplevede jeg engang at se en mørk sky dukke op nordpå ovre ved svenske kysten som nogen tid derefter fyldte hele den østlige himmel fra nord til syd. Så begyndte små klatter af skyen at løsrive sig og tage kurs mod mig. Snart kunne jeg se, at disse klatter ikke var skyer men Almindelige Ryler. Jeg anslår der må have været mange millioner. Noget sådant ville være utænkeligt i dag. Nu er revlen jo som bekendt lavet om til et reservat og en fin dæmning er bygget, så man bekvemt kan komme der over. Det var sådan i korte træk den konservator verden, jeg kendte til på den tid. De fleste festlige og dejlige originaler.

Nej, der dukker en episode frem af erindringen fra dengang, en rigtig gyser; som du også skal høre: Knud Sparre ringede en dag og spurgte, om jeg ville med på jagt oppe i Ellinge Lyng. En bagermester havde en fin jagt deroppe. Jeg skulle bare komme og hente ham og bagermesteren i Køge, for ingen af dem havde bil. Den var jeg selvfølgelig med på med det samme. Vi sov i et sommerhus deroppe, og straks næste morgen med strålende december solskin forklarede bagermesteren, hvor stort et område vi måtte gå på og så fordelte vi os ellers i området. Det var et herligt afvekslende terræn med meget vildt. Ved middagstid mødtes vi tilfældigt midt inde i en granplantage, hvor flere skovveje mødtes, hver slæbende på flere fasaner og en enkelt hare blev det vist også til. Medens vi stod og fortalte hinanden om dagens hændelser, hørte vi pludselig en bildør smække, og både Knud og bagermesteren løb øjeblikkelig krumbøjede hen og skjulte sig i et nærliggende krat, medens jeg stod lamslået og rådvild tilbage. Det viste sig for øvrigt, at personen der havde smækket bildøren, var ude for at stjæle et juletræ. Jeg tror aldrig i mit liv jeg har været så gal. Jeg afbrød øjeblikkelig jagten, og havde de to andre ikke hastet efter mig, så var jeg kørt uden dem. På hele turen hjem blev der ikke vekslet et ord. Senere har jeg fortalt flere lovkyndige om denne episode, og alle har sagt, at min forklaring ikke ville være blevet taget for gode varer i en retsal, og alle vore jagtvåben, og værre endnu min bil, ville være blevet konfiskeret. Man skal derfor altid bede om at se kvittering for betalt jagtleje, forklarede de mig. Mon man så ville blive invit-

Min bedste ven gennem 40 år, Axel Dideriksen med en albatros. Billedet er taget i hans museum i Ramløse.

eret en anden gang? Jeg tvivler.-
I 1963, altså allerede to år efter jeg havde fået bil, tog jeg med Steen Jørgensen og Skytte Jensen, nede fra Kongsdal Gods i Sydsjælland, på en to måneders ekspedition til Grækenland, hvor vi indsamlede store mængder af fugle, pattedyr og krybdyr. Denne tur blev på mange måder skelsættende for mig. Her fik min fugleinteresse igen et lift. Jeg begyndte at kontakte museer rundt omkring i hele verden, og på ingen tid var hele udbyttet af turen solgt. Derfor fik jeg snart opbygget en ny og spændende gren af forretningen, hvor museernes krav om videnskabelige data lige passede i mit kram. Min private skindsamling havde i alle årene i København ikke ligget brak, men voksede også støt og roligt, f.

eks. blev mine et tusinde gråspurve til i denne tid. Fra min allerførste spæde start havde Erik Petersen lært mig betydningen af at medtage så mange oplysninger som muligt, derfor kan jeg med en vis tilfredsstillelse i dag konstatere, at selv mine allerførste skind fra 1946-47, hvor jeg bare var 12-13 år gammel, stadig har bevaret en vis videnskabelig betydning takket være disse data. Axel Dideriksen mente lige til hans dødsdag, at man blot kunne kønsbestemme en fugl med en vielsesring, hængt op som et pendul; kønnet afslørede ringen efter, hvordan ringen bevægede sig nær fuglen.

Både Axel og jeg havde flere gange fået henvendelser fra Københavnske forretninger, der gerne ville leje udstoppede dyr, hvilket førte til, at vi begge begyndte at opbygge et lager med henblik på udlejning. Ofte var ordrene så store, så vi gik sammen om at klare den, varehuset Anva bestilte f. eks. engang 100 almindelige tamhøns til levering en måned senere. Værsgo at skyl! Axel fik hurtigt en anseelig gåseflok stablet på benene, og jeg nåede efterhånden op på at have 2.700 fugle og pattedyr til udlejning, bl. a. en fuldvoksen han løve, isbjørn, rådyr, dådyr, dovendyr, pingviner, flamingoer, 300 kyllinger, masser af papegøjer o. s. v. De eksotiske dyr fik jeg næsten alle fra dyrehandler Krag, der boede ude i Kastrup. Han havde dengang næsten altid en eller to gorillaunger, som han og konen flaskede op fuldstændig som menneskebørn med ble og sutteflaske. Ofte legede jeg med dem, men de skulle ikke være ret gamle, før de var stærkere end mig.- Jeg fik i tidens løb 5-6 Gorilla unger fra ham, som alle blev lavet efter parafinmetoden. Alle disse dyr krævede naturligvis plads, og til det brug lejede jeg i Lille Kronprinsensgade nogle dejlige lokaler, som min kone, Anna, blev sat til at passe. Dette førte til en anmeldelse fra Erik Møller, hvis forretning lå blot 400m derfra i Gothersgade. Det viste sig nemlig, at det dengang var forbudt at have to forretninger i samme kommune, hvad jeg nu slet ikke vidste. Den flinke betjent, der forelagde mig anmeldelsen, besåg lokalerne og sagde derpå, at jeg ser her er ikke noget kasseapparat, og jeg går ud fra, at varerne herfra bliver udleveret uden betaling, hvilket jeg kunne bekræfte og så var den sag ude af verden.

På et tidspunkt lavede vi her i de to udstillingsvinduer, som hørte til forretningen, en konkurrence:
Karsten havde i det ene vindue bygget et rigtigt smukt stykke natur op, og i dette blev der anbragt et stort antal godt kamuflerede dyr, og konkurrencen gik blot ud på at tælle, hvor mange man kunne se. Som præmier var der i det andet vindue udstillet en Purpurhejre som første præmie og et par andre udstoppede fugle, hvis navne jeg har glemt. Et skilt viste, hvornår og hvor lodtrækningen skulle finde sted. Enkelt og såre ligetil.- Alle skolerne i byen blev skriftligt adviseret. På trækningstidspunktet dukkede der godt nok en betjent op som så til, at alt gik rigtigt til, og en af de mange fremmødte vandt sågar første præmien. Men jeg kan ikke andet end tænke på, hvilke papirdynger man i dag formodentligt skulle igennem, for at lave noget lignende. Der ville sikkert også være en lotteriskat at erlægge, og jeg kunne forestille mig, Notarius Publicus skulle foretage lodtrækningen.-

Skolerne skulle jo ikke bare have udstoppede fugle og pattedyr, nej, insekter, padder og krybdyr og alskens andet kryb og skeletter, så hver søndag kørte jeg ud i naturen og indfangede dyr, og Windeballe var altid med, han elskede disse ture. Ofte var Steen og Karsten også med eller andre af de ansatte. Der var heller ikke så mange dikkedarer dengang på dette punkt, vi indsamlede overalt, i statsskove, ved byens gadekær, på stranden, i moser, overalt, blot ikke i folks private haver, det var jo ikke jagt med skydevåben eller fiskeri med snøre og stang, men med net og ketcher, og alt var her tilladt. Jeg husker især et par episoder. Ovre på Knudshoved Odde lå i hundredevis af solende let påklædte mennesker, da vi kom vadende i fuld udrustning og gummistøvler, og tænk engang, mellem alle disse mennesker så vi adskillige hugorme, der også lod sig gennembage i solen, og det indenfor en afstand af måske 10-20m fra folk Vi fangede mange af dem, og de vred og vendte sig, når vi skulle have dem ned i indsamlings glassene. Jeg har aldrig før eller senere set et område blive ryddet så hurtigt for mennesker som her. En anden gang havde vi ude i Vaserne ved Furesøen fanget 450 af den Store Vandkalv i et lille vandhul, vel 30 x 4m stort, da en fra Zoologisk Museum kom forbi, jeg tror det var Tuxen, og vi viste ham fangsten. Han så lidt betænkelig ud, men vi beroligede ham med, at vi bestemt ikke havde fisket hullet rent, for endnu kunne man i et træk få adskillige op. Jeg nævner blot denne oplevelse som et eksempel på, hvor rigt et dyreliv der var dengang i forhold til i dag, hvor blot det at fange én Stor Vandkalv ville være dagens sensation. Vi satte insekterne i biologiske kasser, hvor vi viste hele deres udvikling. Vandkalvene blev brugt til en kasse, der viste vandinsekter, hvor der i midten var en glasplade illuderende vandoverfladen. De gik som varmt brød, og vi lavede ofte 50 ad gangen af dem der var godt salg i, når vi vel at mærke havde indsamlet materiale nok, så det battede noget. I alt havde vi i et skole katalog tilbud om i alt 44 forskellige kasser med insektudviklinger + langt over hundrede andre kasser med fisk, krybdyr, krebsdyr, snegle o. s. v. Karsten bandt for øvrigt kasserne fortrinligt ind i sin fritid, og tjente vistnok en her en lille ekstra skilling til

den dengang sparsomme lærlingeløn.
Nu vil nogle af mine læsere nok sige: Har den mand da slet ikke haft fiaskoer, det er jo kun succes historier, han fortæller om. Dertil må jeg desværre svare, jo selvfølgelig, jeg havde også masser af nederlag. Lad mig blot fortælle om en af de værre: I midten af tresserne udviklede Hans Gröndahl fra HG Produkter i Sverige, som I nok husker, mannequiner af kunststof til mange dyr. Jeg var en af dem, der troede på produkternes fremtid og det endte med at jeg fik eneforhandlingen i Tyskland, Schweiz og Østrig. Jeg ville dog ikke starte en salgsturné, som jeg selv skulle betale, før Hans havde fået produktionen så godt op at køre, at han var leveringsdygtig indenfor få uger. Da jeg endelig fik skriftlig bekræftelse herpå, tog jeg af sted på en to ugers rejse midt om vinteren. Rejsens højdepunkt var så afgjort besøget i Pfarrkirchen i Bayern, en lille by på nok 10.000 indbyggere. Her fandtes ikke mindre end syv konservator firmaer, alle med en topkvalitet af deres produkter, som ikke sås nogen andre steder på turen, og alle så ud til at have rigeligt at lave. Til slut opsøgte jeg Hannes Wimmer, den gamle mester, der havde udklækket alle de andre. Han var synlig oprevet

Et gulnet foto af Steen taget på Grækenlandsturen med vores maskot, en levende Kirkeugle.

over dette nymodens påhit og nærmest smed mig ud af butikken. Jeg overnattede på byens eneste hotel, og næste morgen blev jeg ringet op af Wimmers kone, der meget undskyldte sin mands opførsel og bad mig komme igen, hvilket jeg gjorde, og denne gang fik jeg en anderledes varm velkomst, og sågar en lille ordre. For øvrigt bemærkede jeg, at de alle lavede deres rådyrhalse ekstra kraftige, de syede et ekstra stykke trekant-formet skind på halsens bagside, for at opnå denne virkning. Jeg kom hjem fra denne rejse med ordrebogen fyldt trods store sne mængder sydpå, der havde givet store forsinkelser, og fremtiden tegnede lyst. Men de bestilte produkter blev først leverede halve og hele år senere, hvilket de færreste konservatorer kan leve med, så dette eventyr endte i en eklatant fiasko. For ikke at risikere en dom for racisme skal jeg undlade at komme med nogen morale.
Jeg har allerede berørt emnet om dyre beskyttelse, men vil gerne uddybe dette noget mere her for at vise forskellen mellem dengang og nu. Det var virkelig tider dengang at være konservator, næsten alle fugle og pattedyr havde en jagttid, om ikke herhjemme, så i vores nabolande. Flagspætter var fredløse i Skandinavien, på grund af den skade de forvolder på telefonmaster, og i Norge betalte staten raskvæk 100 norske kroner for hver skudt ørn! Betalte vi blot 110kr så kunne vi få alle de ørne, vi ville have, og det helt lovligt.- I Norge kunne vi også få næsten alle de småfugle, vi havde brug for til skolerne og samlere, man koncentrerede sig i lovgivningen omkring spisevildt og rovvildtet, og selv her var der løse tøjler. Alt der ikke var nævnt var fredløst og det var det meste. Alle levede dengang endnu i den vildfarelse at naturen var uutømmelig, en opfattelse som englænderne kalder Passenger Pigeon syndrome. Vandreduens tragiske skæbne kendte vi godt nok, men det var så langt borte, så det kunne ligeså godt være løgn, og fabrikkerne klarede problemerne med deres luftforurening med politikernes velsignelse ved blot at gøre deres skorstene højere, så det var svenskerne der fik problemet. Nede på Halmtorvet lå et firma, der solgte vildt, Møller og Mehlgård, og her valfartede alle konservatorer i jagttiden. Der kunne ligge bjerge af døde dyr, 500 regnspover eller andre vadefugle var ikke usædvanlig. I sådanne bunker var det ofte muligt at hale en lille "tyttelyt" frem, en Temmincksryle eller Kærløber. De kostede en krone. Eller engang, hvor der lå et helt bjerg af steppehøns importeret fra Rusland, en af dem har jeg endnu.

Jeg husker endnu tydeligt mit første møde med en natur forurening: Det var nede ved Ølsemagle Revle, hvor vi en skønne dag, da vi vadede over til revlen så, at hele havbunden var dækket af døde Nerieder, forårsaget af en udledning fra den nærliggende Gummifabrik. Jeg tænkte godt nok, at dette var ikke så godt, fordi vi nok nu ville finde færre vadefugle, som vi dengang måtte skyde, men slog det hen med, at det skulle naturen nok selv ordne.- De fleste dommere dengang nægtede at behandle sager, hvor en jæger var anklaget for at have skudt et fredet dyr, det blev blot betragtet som en gentleman delict. Vi skal godt ind i tresserne, hvor tiderne er blevet så gode, at der er kommet et overskud af kræfter til også at beskæftige sig med den slags ikke kommercielle sager set med en politikers øjne. Pludselig kunne vi i jagtbladene læse om en jæger, der blot for sjov havde sigtet på en Stork, blive idømt flere hundrede kroner i bøde. Der gik ligesom en chokbølge gennem vore rækker. Hvad ville blive det næste? Da begyndte vi at føle, at jorden begyndte at brændte under vore fødder, og det, der i går var helt lovligt, i dag måske ikke var det mere, jagtloven den-

gang kunne nemlig tolkes på mange måder, og måske især den lov paragraf der siger, at det, der ikke var erhvervet lovligt, også er ulovligt at opbevare, sågar uden nogen tidsbegrænsning, og værre endnu, at vi, og ikke anklagemyndigheden, selv skulle bevise, at det var erhvervet lovligt, og hvem kunne det, papirkram var ikke konservatorernes stærkeste side dengang. I alle de gode år havde vi blot skrabet til os uden tanke på senere at skulle bevise herkomsten af noget, der var helt legalt. Det ville svare til, hvis vi i dag skulle være så forudseende at opbevare beviser på, hvornår og af hvem vi havde erhvervet en Fasan.- Derfor red den lovparagraf alle dem af os, der havde lagre, som en mare. Fredningsstyrelsen blev oprettet, hvis opgave det bl. a. var at kontrollere os konservatorer, der for øvrigt senere blev omdøbt til det mærkelige navn Skov- og Naturstyrelsen, som om skov ikke er natur.

Det førte til at Axel, en viceskoleinspektør, P. L. Jørgensen, kaldet PL og jeg fandt sammen, og sendte en skrivelse rundt til samtlige konservatorer med en opfordring til at indmelde sig i vores konservatorforening. Ingen svarede på opfordringen, hvilket viste, at det store flertal endnu ikke havde forstået situationens alvor, og foreningen døde en stille død. Men som ved et mirakel fik vi forinden foretræde for en kommission, folketinget havde nedsat for at kulegrave vores forhold, og som skulle barsle med den første konservator bekendtgørelse. Der havde allerede været en del hetz imod os konservatorer, især fra ornitologernes side, som ikke mindst havde oprevet PL så meget, så han, da han fik foretræde for udvalget sagde, at den hetz, vi konservatorer havde været ude for mindede ham om nazisternes jødeforfølgelse! En af udvalgets medlemmer viskede senere Axel i øret, at vi skulle finde os en lidt bedre repræsentant, der modererede sine udtalelser lidt mere. PL foreslog for øvrigt udvalget efter fælles aftale med Axel og mig, at udvalget skulle sørge for at få indført i den nye bekendtgørelse, at alle gamle lagre blev registrerede, idet det ellers ville forplumre enhver kontrol. Dette råd blev ikke fuldt, hvor mærkeligt det end i dag kan lyde, idet det er så indlysende, at jeg tror, selv et barn der lige har lært at lægge to og to sammen vil kunne fatte logikken i dette. Udvalget barslede med den første konservator bekendtgørelse og vi fik vores sorte politi protokoller, sådan kaldt, idet vi hvert år skulle forevise dem for det stedlige politi. Jeg, f. eks., fik min årlige gang inde på Politigården med de runde søjlegange, vi kender så godt fra TV, hvor det var ret let at fare vild. Politiet tog for øvrigt meget lempeligt på denne ordning, som de vist blot følte var en ekstra plage de fik påført, og mine besøg derinde var derfor ret så fornøjelige. Og systemet var så let at omgås, så det i dag forekommer en ubegribeligt, at voksne mennesker kunne strikke sådan en ordning sammen. F. eks. skulle vi selv give ethvert fredet dyr et nummer der svarede til nummeret i politiprotokollen, det skrev vi gerne i bunden af fodstykket med en kuglepen, og havde det ikke noget fodstykke, så satte vi bare en lap papir med nummeret fast med en nål på dyret. Men så var der lige det med de gamle lagre, der stadig var et mareridt, for hvordan skulle vi kunne bevise at det stammede fra før politiprotokollens indførelse?

Jeg må her fortælle lidt mere om PL. Han var et herligt menneske, fuld af humor og varme og et vildtvoksende hår der aldrig havde set en kam. Da han i sin fritid var sommerfuglesamler begyndte han snart at udvikle smukke biologiske kasser med insekter til skolerne. Det var hos ham, Ole Nielsen, senere Scandidakt oppe i Humlebæk, fik sin uddannelse. PL og jeg fik hurtigt en omfattende byttehandel i stand, for det siger sig selv med så rigt et udvalg af insektkasser, hvor alle stadier skulle vises, var der altid et eller andet, man manglede, f. eks. puppen til kassen med næsehornbillens udvikling, for bare at tage et eksempel. Så denne byttehandel var til gensidig fordel, og det førte snart også til et venskab af de sjældne. PL boede på I. C. Schiödtes Vej 10 på Frederiksberg og var gift med en underskøn kvinde, med hvem han havde, jeg tror tre børn. Engang, vi havde lige afsluttet en byttehandel, puttede PL alle de små æsker og cigarkasser dyrene sad i i en stor pap karton, og da der lige akkurat var plads til dem alle udbrød han helt spontant: ”Der kan man bare se, hvor viselig naturen er”. Jeg spurgte

Kassen med vandinsekter, som vi solgte rigtig mange af. I alt førte vi 42 forskellige kasser med biologiske udviklinger, så der skulle indsamles meget.

ham, hvad han mente med det sludder og han fortalte så følgende historie: ”Jo ser du, Hans Hvass (en anden lærer, der dengang skrev mange populære dyrebøger) og jeg, vi havde gået i klasse sammen, og engang deltog jeg i en af hans nattergale ture, som især var populære blandt gamle frøkener, og en af disse spurgte Hvass, hvad det dog var for et mærke, som fandtes på en træstamme. Jeg vidste godt, at det var et mærke, skovens folk havde lavet for at angive, at træet skulle fældes, men Hvass må ikke have kendt til dette, og da han i fagkredse var kendt for altid at have et svar på rede hånd, og hvis han ikke vidste besked, så digtede han et på stedet, så han svarede prompte: Jo, det er en Kronhjort, der har fejet. Jeg stod i bagerste række, og kunne ikke dy mig for at drille lidt, så jeg sagde højt: Ja, og så har den fortrudt det og annulleret det med den vandrette streg. Hvass sendte mig et hvast blik, men spørgeren kikkede først på mig og så på Hvass, og efter en lang tænkepause, hvor det øvrige selskab forholdt sig tavst, så kom det endelig næsten henåndende fra den oprindelige spørger: Ja, der kan man se, hvor viselig naturen er”.

PL var for øvrigt ikke den eneste skolemand der lavede biologiske kasser. Poul Egede Andersen, Håbets Alle i Brønshøj, havde fra Asker Ditlevsen overtaget noget, der blev kaldt for Biologisk Studiesamling, som forsynede alle de Københavnske Kommuneskoler med zoologiske præparater. Senere indgik Egede Andersen et nært samarbejde med Richter.

Blandt mine mest spændende kunder er Knud Oldendow den, der først rinder mig i hu. Han havde været Landsfoged for Sydgrønland og havde opbygget en stor fuglesamling, som han, da han forlod Godthåb, skænkede til Gymnasiet deroppe. Han havde ligesom Peter Freuden et træben, hvilket ikke forhindrede ham i at foretage lange rejser deroppe. På sine gamle dage besluttede han sig til igen at begynde at samle udstoppede fugle, og ved en fest på Zoologisk Museum betroede han Finn Salomonsen, at han nu ville anlægge en samling af alle Europas ugler, hvortil Finn forfærdet svarede, jamen, de er alle nu fredede og helt ulovlige at anskaffe! Hvortil Knud svarede: Vi får se.
Her var det, at jeg kom ind i billedet, og jeg ikke blot skaffede ham de fleste af uglerne på fuldt lovlig vis, nej, det endte med et varmt venskab, så da han på sine gamle dage skulle på plejehjem, blev det mig, der skulle sælge fuglene for ham. Han boede i en æresbolig, Bryggergården, i Kastrup, og medens jeg bar uglerne ud i bilen stod han i døråbningen og så til, og til sidst sagde han en sætning, jeg aldrig har kunnet glemme: Er eksekutionen snart overstået?

Som jeg har sagt andetsteds, var min tid så optaget af at drive forretningen, at der blev mindre og mindre tid til selv at udstoppe, og det var dog det, der interesserede mig meget mere, end alle de administrative, dødtriste og kedelige sager som slugte hele min dag. En dag stod der en høj og rank mand med et nobelt udseende i butikken og præsenterede sig som B. E. Jensen. Han havde en fuglesamling, som han selv havde udstoppet, om jeg havde lyst til at se den? Det havde jeg da naturligvis, og vi kørte ud på Islands Brygge, hvor han boede sammen med sine to søstre i en stor, herskabelig lejlighed. Samlingen var ved at slå mig omkuld. Jeg kunne med det samme se, at her var en kvalitet, jeg aldrig før havde skuet. I sine ganske unge år kom han hos en gammel konservator i - jeg tror det var Faxe Ladeplads - men ellers havde han selv udviklet sin kunnen. Det førte til et mangeårigt venskab og utallige hyggeaftener, hvor vi sad sammen og udstoppede. Erik, som han hed til fornavn, var også meget interesseret i filosofiske og religiøse emner, uden dog selv at være egentlig religiøs, han havde vist nærmest sin helt egen, hjemmestrikkede livsfilosofi, så man kan sige, han blev min anden lærermester, Erik Petersens modstykke. Han gav mig utroligt meget, som jeg senere i livet har haft gavn af.

I 1969 var jeg ved at køre træt. Det er ikke rart at have en virksomhed med syv ansatte, fordi den i vores branche er for lille til at der er råd til at ansætte folk til alle de nødvendige ting, såsom indkøb, rengøring, kunde betjening, bogholderi og korrespondance, forsendelse af ordrer o. s. v., det må chefen alt sammen selv klare, og meget af dette om aftenen. Jeg var også nød til selv at opsøge skolerne for at sælge vore varer. Windeballe var ved at være for gammel til at kunne fortsætte ret længe endnu. Udlejningen var ved at stoppe, forretningerne skiftede stil i deres udstillinger, nu skulle det ikke mere være natur, men glimmer og sølvpapir, og skolerne var også ved at være udbyggede. Desuden var de "Grønne" ved at få vind i sejlene, hvilket jeg især mærkede i salget til museer. Jeg havde nok formået at opbygge et stort varelager, men jeg havde ingen kapital, min eneste stødpude var kassekreditten, og den var næsten konstant opbrugt. Derfor indså jeg efterhånden som bureaukratiet i vores samfund voksede, og kravene fra arbejdstilsynet steg, hvor sårbar jeg i virkeligheden var i mine gamle lokaler, og hvor lidt der skulle til, for at jeg var færdig, ruineret. Desuden var jeg efterhånden blevet så skuffet over, så lidt tid jeg havde til min brændende interesse for fuglene, og jeg indså, hvilket kostbart forskningsmateriale vi konservatorer daglig har i hænderne, som blev udnyttet alt, alt for lidt, på grund af disse forbandede penge. Med andre ord, jeg erkendte, at jeg ikke havde fundet lykken i den tilværelse, jeg med så megen slid havde opbygget.

Derfor valgte jeg at lukke medens legen var god, og det er nok den klogeste disposition jeg har gjort i mit liv. Danskerne fik et skattefrit halvår i 1969, fordi vi skulle begynde på et nyt skattesystem, hvilket bevirkede en sådan opblomstring af erhvervslivet, så det meste af mit varelager blev revet væk. Mine ansatte fik ansættelse ude på Amager hos Jan Petersen, en frugtgrosserer og storsamler, der kort tid forinden havde startet sin egen konservatorforretning. To år senere måtte de to ældste i branchen lukke, Møller i Gothersgade og Åbo Sørensen ovre i Silkeborg, hvilket i nogen grad bekræfter det rigtige i min beslutning. Nye tider var kommet, der ikke var gunstige for den del af konservatorfaget, jeg havde specialiseret mig i.

Vi eksperimenterede med parafinmetoden, beskrevet i Löwegrens bog Biologisk Teknik og udstoppede bl. a. 4 gorillaunger, hvor vi lavede ansigtet efter denne metode. Denne her kan den dag i dag beses på Malmøhus Museum.

Løven blev brugt til udlejning i mange sammenhænge, her sammen med Buster Larsen.

De dyr der oftest blev udlejet var dem, som folk kender, fordi de gav tilskueren "genkendelsesglæden". Fotograferne opdagede også snart mulighederne i vores dyr. Hvor mange timer ville de f. eks. ikke have måtte bruge, for med levende gråspurve at have taget dette billede?